

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Юрченко,
пошукач кафедри
міжнародного
менеджменту
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Досліджено тенденції глобального руху інвестицій, визначено та проаналізовано ключові характеристики структурних змін прямого зарубіжного інвестування в кризовому періоді розвитку, ідентифіковано його структурні диспропорції та окреслено посткризові перспективи інтенсифікації.

Інвестування відіграє ключову роль як у національному, так і у світогосподарському розвитку, а особлива роль міжнародного інвестиційного ринку полягає в тому, що завдяки йому прямо чи побічно опосередковуються всі економічні взаємозв'язки, поєднується національна та інтернаціональна виробничо-торговельна діяльність з валютно-фінансовою сферою.

Економічна глобалізація, зародившись на товарних ринках, останніми роками розвивається переважно на фінансово-інвестиційній основі, чому сприяло багато об'єктивних факторів, достатньо досліджених у міжнародній і економічній науці. Разом із тим інвестиційний глобалізм на сьогодні демонструє не стільки світогосподарську консолідацію розвитку, скільки міжкраїнову та функціональну асиметричність та диспропорційність, що актуалізує дослідження його об'єктивних передумов, факторів і специфік.

Постановка задачі. У статті робиться спроба виявити тенденції глобального руху прямих інвестицій з урахуванням, з одного боку, довгострокових ретроспективних трендів, а з другого – впливів кризових явищ і процесів, характерних для сучасної глобальної економіки. Основна увага приділена транснаціональному компоненту глобального інвестування та проблематиці його регулювання.

Результати. Сучасний стан світової економіки, з одного боку, віддзеркалює ретроспективні довгострокові тенденції руху капіталу, а з другого – впливи економічної кризи, яка за масштабами і глибиною проявів має глобальний ха-

раактер. Маючи глибинні витоки, пов'язані із циклічно-нерівномірним характером економічного розвитку, глобальна криза стає предметом окремих наукових досліджень [1, 2, 3, 7]. Однак очевидним є її детермінуючий вплив на глобальні інвестиційні процеси. На наш погляд, саме від відновлення продуктивних мотивацій міжнародної інвестиційної діяльності багато в чому залежать напрями посткризового розвитку світової економіки, що позначився у другому півріччі 2009 р. Тенденція до стабілізації міжнародних інвестицій дозволяє оцінювати світові ПІІ у 2011 р. на рівні 1,3–1,5 трлн дол., а у 2012 р. – 1,6–2 трлн дол. [4], що сприятиме фінансовій стабілізації і економічному зростанню, нівелюванню структурно-галузевих і регіональних дисбалансів.

У глобальній структурі ПІІ відслідковується ряд істотних зрушень, які передували світовій кризі і темп яких буде зростати у короткотерміновій і середньотерміновій перспективі посткризового розвитку. По-перше, очікується зростання питомої ваги країн, що розвиваються, та транзитивних економік не тільки як об'єктів розміщення, а й як джерел глобальних ПІІ. По-друге, продовжиться подальше падіння ПІІ у обробну промисловість у порівнянні з інвестиціями у сферу послуг і сектори видобувної промисловості та сільського господарства. По-третє, ПІІ визначатимуться подальшою інтернаціоналізацією виробництва, оскільки криза не змогла блокувати цих об'єктивних процесів.

Ключові якісні характеристики сучасних глобальних інвестиційних по-

токів відображаються, в першу чергу, процесами транснаціоналізації, оскільки ТНК відіграють провідну і всезростаючу роль у міжнародному перерозподілі інвестиційних ресурсів. Під впливом глобалізації змінюються мотиваційні критерії інвестування, його види і форми. Ще з 1990-х років преважуючими стають не «інвестиції з нуля» для створення за кордоном нових потужностей, а транснаціональні злиття та поглинання. Ці процеси, мотивовані корпоративними інтересами великого бізнесу (отримання стратегічних активів інших фірм, монополізація ринку, досягнення ефектів синергізму, збільшення розмірів ТНК, диверсифікація ризиків, використання нових фінансових можливостей, реалізація особистих інтересів вищого менеджменту тощо), обумовлюють і якісні зміни макроекономічного характеру, визначають географічну та галузеву структуру глобальних інвестиційних процесів. При цьому взаємовідносини високорозвинених країн характеризуються надконцентрацією міжна-

родних інвестицій, а стосовно інших країн, то саме від глобальної політики ТНК залежить їх економічний успіх чи неуспіх, конкурентна позиція практично на всіх сегментах глобального ринку.

Доцільно наголосити, що глобальна криза, маючи істотний вплив на потоки ПІІ, не блокувала процес глобалізації виробництва. Так, за даними ЮНКТАД, масштаби зниження обсягів продаж і доданої вартості зарубіжних філій ТНК у 2008–2009 рр. не досягли розмірів спаду світової економіки і експорту (табл. 1).

При цьому частка зарубіжних філій у загальносвітовому внутрішньому продукті досягла 11%, а у глобальних корпоративних структурах підвищується питома вага країн, що розвиваються, та транзитивних економік, на які у 2008 р. припадало 28% з існуючих в світі 82000 ТНК. До того ж зростання активів зарубіжних філій у 2009 р. на 7,5% значною мірою обумовлювалось 15%-ним зростанням сумарного обсягу прийнятих ПІІ до 18 трлн дол. США.

Таблиця 1

Окремі показники прямих іноземних інвестицій та міжнародного виробництва, 1990–2009 рр.

Показник	Вартісний обсяг у дійсних цінах (у млрд дол.)				Річний приріст (у відсотках)					
	Роки									
	1990	2005	2008	2009	1991-1995	1996-2000	2001-2005	2008	2009	
Притік ПІІ	208	986	1771	1114	22,5	40,0	5,2	-15,7	-37,1	
Вивіз ПІІ	241	893	1929	1101	16,8	36,1	9,2	-14,9	-42,9	
Обсяг ввезених ПІІ	2082	11525	15491	17743	9,3	18,7	13,3	-13,9	14,5	
Обсяг вивезених ПІІ	2087	12417	16207	18982	11,9	18,4	14,6	-16,1	17,1	
Прибутки від ввезених ПІІ	74	791	1113	941	35,1	13,4	31,9	-7,3	-15,5	
Прибутки від вивезених ПІІ	120	902	1182	1008	20,2	10,3	31,3	-7,7	-14,8	
Транскордонні ЗіП	99	462	707	250	49,1	64,0	0,6	-30,9	-64,7	
Обсяг продаж зарубіжних філіалів	6026	21721	31069	29298	8,8	8,2	18,1	-4,5	-5,7	
Валове виробництво зарубіжних філіалів	1477	4327	6163	5812	6,8	7,0	13,9	-4,3	-5,7	
Сукупні активи зарубіжних філіалів	5938	49252	71694	77057	13,7	19,0	20,9	-4,9	7,5	
Експорт зарубіжних філіалів	1498	4319	6663	5186	8,6	3,6	14,8	15,4	-22,2	
Зайнятість у зарубіжних філіалах (тис.чол.)	24476	57799	78957	79825	5,5	9,8	6,7	-3,7	1,1	
<i>Для довідки</i>										
ВВП (у дійсних цінах)	22121	45273	60766	55005	5,9	1,3	10,0	10,3	-9,5	
Експорт товарів та послуг	4414	12954	19986	15716	7,9	3,7	14,8	15,4	-21,4	

Джерело: UNCTAD, World Investment Report, 2010.

Загалом, хоча притік інвестицій в країни, що розвиваються, та транзитивні економіки після періоду безперервного зростання у 2009 р. впав на 27% (табл. 2), ця група країн виявилась більш стійкою до впливу кризи у порівнянні з розвинутими країнами. Їх зростаюча частка вперше сягнула майже половини глобального притоку ПІІ. Водночас, після декількох років зростання тренду вивіз ПІІ з країн, що розвиваються, скоротився у 2009 р. на 21%. Проте при превалюючому впливі ТНК у цих країнах знівелювало скорочення ПІІ у порівнянні із розвинутими країнами. В групі найкрупніших одержувачів ТНК у 2009 р. Китай посів друге місце після США, а серед головних країн призначення ПІІ на чільних місцях закріплюються країни, що розвиваються, та транзитивні економіки.

Слід зазначити, що глобалізований інвестиційний ринок, маючи зростаючий потенціал саморегуляції, знаходиться під досить впливовим регулятивним впливом країн базування та приймаючих країн, що реалізують національні режими інвестиційної діяльності, дво- та багатосторонні інвестиційні угоди. При збереженні ключової тенденції останніх десятиліть –

лібералізації умов інвестиційної діяльності на основі реалізації відповідних заходів, у конкурентній боротьбі за іноземні інвестиції та філії ТНК приймаючі країни формують певний ринок «національних пропозицій». Найпривабливішими «товарами» на ньому стали і дешева робоча сила, і податкові пільги, і масштабні концесії державної власності [5], і необґрунтовані (формажорні) політики зовнішніх запозичень у кризових умовах розвитку з використанням широкого арсеналу адміністративних заходів. Разом із тим, як зазначають експерти ЮНКТАД, останніми роками для програм стимулювання економіки і державної підтримки, що безпосередньо впливають на динаміку іноземних інвестицій, не характерні суттєві прояви інвестиційного протекціонізму, що обумовлено, зокрема, розширенням спектра міжнародних інвестиційних угод, яких на сьогодні налічується понад 5900 (у 2009 р. щотижнево укладалося в середньому чотири угоди).

Проте, не дивлячись на певний прогрес, ані національні уряди, ані міжнародні організації не в змозі ефективно регулювати міжнародні інвестиційні потоки. Їм не вдається упереджувати та нейтралізувати кризові явища і про-

Таблиця 2

Потоки прямих іноземних інвестицій за регіонами, 2007–2009 рр.
(в млрд дол. США та у відсотках)

Регіон	Ввіз ПІІ			Вивіз ПІІ		
	Роки					
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Всі країни світу	2100	1771	1114	2268	1929	1101
Розвинуті країни	1444	1018	566	1924	1572	821
Країни, що розвиваються,	565	630	478	292	296	229
Африка	63	72	59	11	10	5
Латинська Америка та країни Карибського басейну	164	183	117	56	82	47
Західна Азія	78	90	68	47	38	23
Південна, Східна та Південно-Східна Азія	259	282	233	178	166	153
Південно-Східна Європа та СНД	91	123	70	52	61	51
<i>Частка в % від загальносвітових потоків ПІІ</i>						
Розвинуті країни	68,8	57,5	50,8	84,8	81,5	74,5
Африка	3,0	4,1	5,3	0,5	0,5	0,5
Латинська Америка та країни Карибського басейну	7,8	10,3	10,5	2,5	4,3	4,3
Західна Азія	3,7	5,1	6,1	2,1	2,0	2,1
Південна, Східна та Південно-Східна Азія	12,3	15,9	20,9	7,9	8,6	13,9
Південно-Східна Європа та СНД	4,3	6,9	6,3	2,3	3,1	4,6

Джерело: UNCTAD, World Investment Report, 2010.

цеси, що мають все більш системний характер та глобальні руйнівні наслідки. Більше того, саме політика дерегулювання фінансових ринків у США (іпотечно-банківського, фондового, страхового) спровокувала глобальне поширення «кризової інфекції» у 2006–2008 рр.

Домінування інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій в умовах глобальної фінансово-економічної кризи потребує не тільки зміни регулятивної парадигми, але й адекватних теорії і практик управління інвестиційними ризиками. В цьому зв'язку, на думку фахівців, необхідні нові підходи у міжнародному інвестиційному ризик-менеджменті, що враховують: непередбачені рішення інвесторів, різке посилення ролі контангіальних ризиків, стагну поведінку ключових міжнародних інвесторів, інтуїтивне поєднання когнітивної та маніпулятивної функцій у діяльності ключових інвесторів, завищені очікування синергії міжнародних злиттів та поглинань [8, с. 58]. Це особливо актуально за умов, коли інвестиційний ринок знаходиться під постійною дією різних інструментальних інновацій, що продукуються тисячами і використовуються для задоволення специфічних запитів певних груп інвесторів. Це сповна відображають тенденції на фондовому сегменті міжнародного інвестиційного ринку. Фондові операції «глобальними гравцями» використовуються, переважно, для проведення масштабних спекуляцій. Мотивація глобальних гравців отримувати дедалі зростаючі прибутки провокує відповідний «ефект масштабу» в залученні й перерозподілі фінансових ресурсів: кошти, що знаходяться під контролем глобальних гравців, часто перевищують обсяги офіційних валютних резервів та навіть розмір ВВП окремих країн. Унаслідок цього можливості центральних банків країн, що розвиваються, та навіть деяких з розвинутих країн протистояти спекулятивним атакам на національні ринки виявляються вкрай обмеженими [1, с. 190].

При цьому використання різноманітних фінансових інструментів (похідних цінних паперів, дискредитованих валютних курсів, залікових ставок, податків, короткострокових фінансових

альянсів тощо) інтенсифікує перелив капіталу до найбагатших країн світу, загострюючи світогосподарські суперечності і дисбаланси, дискредитуючи цивілізаційні соціальні стандарти розвитку, унеможлиблюючи ефективне вирішення глобальних проблем [6].

ВИСНОВКИ

1. Структурна динаміка світової економіки вирішальною мірою залежать від здатності її суб'єктів ефективно використовувати інвестиційні ресурси розвитку. Якщо до останнього часу вони акумулювались і перерозподілялись на національних і міжнародних ринках, то на сьогодні все очевиднішою стає глобалізація інвестиційних процесів, коли якісно трансформуються мотиваційні механізми, форми, методи і технології інвестиційної діяльності.

2. Глобальний рух III визначається дією об'єктивних чинників, тісно пов'язаних, насамперед, із процесами транснаціоналізації світової економіки, довгостроковими циклами ділової активності, кон'юнктурою ринків товарів, послуг, технологій. Однак його масштаби і темпи періодично дискредитуються кризами, що в сучасних умовах набувають глобальних рис за проявами, механізмами протікання та наслідками. У 2006–2009 рр. при загальному зниженні темпів глобальних III відбулися зміни у їхніх функціонально-галузевій та географічній структурах, зокрема, відчутно посилились позиції країн, що розвиваються, та транзитивних країн. При цьому сучасна криза не блокувала процеси глобалізації виробництва, переорієнтувавши стратегічний менеджмент ТНК на нові ринки.

3. В умовах фінансової нестабільності суттєво підвищується роль регулювання інвестиційних потоків на національному, регіональному і глобальному рівнях. Враховуючи переважно спекулятивний характер і потенціал кризоутворення, особливої уваги потребує фондовий сегмент глобального фінансового ринку. На сьогодні йдеться про формування сучасної регулятивної парадигми на основі глобальної інституалізації, оновлення методології інвестиційного ризик-менеджменту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізацій на перспектива: монографія / Д.Г.Лук'яненко, А.М.Поручник, Я.М.Столярчук та ін.; за заг.ред. д-рів екон.наук.проф. Д.Г.Лук'яненка та Поручника А.М. – К.: КНЕУ, 2010. – 334 с.
2. Антоненко У.В., Ярошенко В.В. Вплив фінансової кризи на розвиток міжнародних інвестиційних процесів / / Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук.журн. / Голов.ред. О.П.Степанов. – К.: 2010. – №2. – С. 155-158.
3. Гальчинський А.С.. Криза і цикли світового розвитку. – К.: АДЕФ-Україна, 2009. – 392 с.
4. Доклад о мировых инвестициях, 2010 (перевод на русский) // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.unctad.org/ru/docs/wir2010overveiw_ru.pdf
5. Лук'яненко Д.Г. Інвестиційний глобалізм: сучасні проблеми економічних досліджень // Ринок цінних паперів України. – 2002. – №5-6. – С.17-21.
6. Лук'яненко Д.Г., Павловська О.Д. Глобальна економіка: дискредитація стандартів розвитку // Ринок цінних паперів України. – 2008. – №11-12.
7. Мозговий О., Стукало Н. Глобальна фінансова криза: теорія і практика подолання наслідків фінансових потрясінь // Ринок цінних паперів України, 2008. – № 11-12.
8. Є. Панченко, М. Дамаскіна. Інвестиційний ризик менеджмент транснаціональних корпорацій. Парадигма ХХІ століття // Міжнародна економічна політика. – №10-11. – 2009. – С.28-61.

РІШУ